

Jordi Feu i Gelis

**LA RENOVACIÓ PEDAGÒGICA
AL LLARG DEL SEGLE XIX I XX**
De les Converses Pedagògiques
a les Escoles d'Estiu: la il·lusió per
transformar l'escola... i la societat

1. Introducció

Pretendre explicar en poques pàgines la renovació pedagògica de la ciutat ja es veu d'una hora lluny que és quelcom impossible. De fet, aquest no és l'objectiu de l'article que teniu a les mans. L'objectiu és molt més simple i humil: oferir quatre pinzellades sobre el procés de canvi educatiu perquè el lector, si en vol saber, estiri el fil d'una aventura apassionant, inacabada i esperem que tingui un llarg futur en tant que és l'expressió més clara de la voluntat de conformar una educació que es resisteix a quedar anquilosada i que està atenta a les necessitats, preocupacions i vicissituds d'un món canviat.

Tanmateix, abans de parlar amb detall de la renovació pedagògica a Girona em veig amb la necessitat de formular tres qüestions prèvies: Què entenem per renovació pedagògica? Quan s'ha donat a la ciutat? La renovació pedagògica gironina té alguna singularitat respecte de la que es va donar a d'altres llocs de Catalunya?

1.1. Què entenem per renovació pedagògica?

La renovació pedagògica forma part d'un debat llarg, complex i inacabat (de fet, encara dura). La idea d'innovar en pedagogia, com tants altres propòsits en educació i en ciències socials són hereves d'un moment, d'un temps que canvia i, en conseqüència, modifica el sentit del concepte i de la pregunta que es planteja. Ras i curt, no és el mateix parlar de renovació pedagògica a principi del segle XIX, a meitat del XX o bé en la nostra contemporaneïtat... A cada moment és molt probable que s'accentuï més un as-

pecte que no pas un altre; que ens fixem en unes qüestions o en unes altres; que ens preocupem per uns elements particulars, etc. Ara bé, dit això, sí que trobem un element comú que sempre roman: La voluntat obstinada de repensar l'educació i més concretament l'escola amb l'objectiu de transcendir una realitat educativa que no acaba de satisfer. A banda d'això, m'atreviria a dir que gairebé sempre les propostes educatives renovadores –a Girona, Barcelona o Madrid– són sustentades per un pensament “progresista” que integra, com a mínim, tres elements: educació, societat i política lligats per un anhel de llibertat.

Però com que aquí no es tracta de fer una extensa disquisició sinó més aviat una síntesi, torno a la pregunta originària amb la idea d'anar una mica més enllà del que ja s'ha enunciat partint precisament d'allò que m'he trobat quan he analitzat la renovació pedagògica a Girona.

Els mestres gironins parlen de renovació pedagògica quan es preocupen de canviar el sistema d'ensenyament i d'aprenentatge que es porta a terme a les seves aules. Són mestres, com veurem més endavant, que es plantegen ensenyar d'una manera diferent a com s'està fent, que es preocupen per transmetre i construir el coneixement d'una manera més vivencial i rica. I juntament amb això es preocupen per utilitzar recursos i materials més “adequats” i que siguin d'interès pels nens i nenes. Heus aquí una primera dimensió de la renovació pedagògica.

Una segona dimensió se centra en l'aspecte relacional: els mestres gironins –i gairebé m'atreviria a dir d'arreu– que es preocupen per innovar els interessa establir el màxim de comunicació entre l'escola i l'entorn, entre el

mestre i els alumnes o entre els propis mestres. La renovació pedagògica passa, entre altres coses, per establir canals fluïts de comunicació entre totes aquelles persones o institucions que participen d'una manera o altra en el fet educatiu.

L'aspecte organitzatiu és un altre atribut de l'escola que vol innovar. Els mestres gironins es preocupen per com s'ha d'organitzar l'escola, per com es prenen les decisions, per com es pot donar joc a persones o col·lectius no estrictament vinculats a l'escola. Es tracta, com veureu, de "re-bentar" la rigidesa de la institució per fer-la més permeable, més airejada i més participativa.

I per últim –si no hi donem és voltes– la renovació pedagògica s'objectiva en un fet molt concret: en l'aposta per una arquitectura escolar que incorpora elements estètics i funcionals que fan agradable la tasca d'ensenyar i d'aprendre. Una tasca que, com veureu, no es fa només a l'aula.

La renovació pedagògica a la Ciutat, a la resta de Catalunya, Espanya o Europa ha estat més o menys completa, més o menys ambiciosa en funció dels eixos que ha repensat i s'ha proposat transformar. Hi ha renovacions que només s'han centrat en "què ensenyen", que ja és molt!, d'altres en el "com ensenyen", i d'altres s'ha preocupat també per l'arquitectura escolar, etc. Les primeres són renovacions parcials i en sí mateixes valuoses. Ara bé, disten molt de les renovacions "globals" (o amb vocació de ser-ho) plantejades en marcs educatius molt definits i aconseguides –pràcticament només– en moments històrics que els han estat favorables.

La pedagogia renovadora ofereix un ventall de propostes immenses que en ser analitzades els hi podem posar tot tipus de qualificatius amb valors oposats als extrems: renovacions poc atrevides o valentes; renovacions poc compromeses o amb fort compromís social i polític; renovacions parcials o “totals”; renovacions lliures o institucionals, etc.

En qualsevol cas, la renovació parcial o total, petita o gran, sempre o quasi sempre va associada, en el cas de la ciutat de Girona també, a la idea de millorar i superar la situació heretada; a la voluntat de trencar amb certes rigideses, convencionalitats i rutines; a la superació de maneres de fer imposades. La renovació pedagògica vol plantejar una educació nova. Una educació que entronca de ple amb els propòsits de la pedagogia activa.

1.2. Quan s'ha donat la renovació pedagògica a la Ciutat?

Les ganes de renovar la pràctica educativa a Girona i arreu és una qüestió que probablement sempre s'ha donat a nivell individual. Vull pensar que a la Ciutat sempre hi ha hagut mestres preocupats per fer un ensenyament millor del que havien après en els centres de formació o del que es trobaven a l'escola a la que anaven a raure. M'atreviria a afirmar, doncs, que sempre hi ha hagut mestres que s'han preocupat per innovar, malgrat ho hagin fet de manera discreta, a voltes silenciosa, de vegades fins i tot mig amagats... sobretot quan han bufat aires conservadors i contraris a la modernització educativa, política i social.

La prova del que acabo d'afirmar és que gairebé en totes les generacions hi ha qui s'enrecorda de “bons” mestres, de mestres que ho fan d'una manera diferent, mestres que imparteixen un ensenyament interessant, connectat a la realitat, que parteix poc o molt dels interessos dels estudiants, etc. Mestres els alumnes dels quals se'n recorden, en positiu i molt. Bé és veritat que quan aquesta renovació s'ha donat de manera discreta, atomitzada, particularista, oclusa i amb poca projecció... no és massa escaient nomenar-la “moviment renovador” i ens hem d'acontentar en batejar-la com “pràctica renovadora”. Una pràctica, sovint, molt focalitzada, aïllada i deixada a la bona fe de cadascú.

I és que, tant a Girona com a la resta del país, el “moviment” genuïnament renovador s'ha donat en comptades ocasions: en moments d'embranchada política i social; en moments d'un gran compromís per part del poder polític institucional; o en moments d'una gran il·lusió per l'educació que ha solgut coincidir en períodes de canvis de cicle.

Tal com exposaré més endavant la renovació pedagògica a terres Gironines s'inicia amb les Converses pedagògiques de 1903. Unes Converses que s'estrenen a Girona i que ben aviat rodaran per altres indrets de la demarcació. Es tracta d'unes Converses que surten de la pròpia base del magisteri i que inicialment no tenen el recolzament de l'administració. Aquestes Converses fan pòsit, ben aviat s'estendran pel país i amb elles s'obrirà també l'anhel de canvi educatiu. Un anhel que, com ja s'ha explicat en articles anteriors, es veurà frenat per la dictadura de Primo de Rivera de 1923.

No serà fins el 1931, amb l'adveniment de la II República, que el conjunt del país i la Ciutat d'una manera especial farà una aposta institucional per a la renovació pedagògica, fonamentalment a través de dues accions: per una banda, oficialitzant les pràctiques pròpies de la pedagogia activa i per l'altra, portant a terme un ambiciós programa de construccions escolars "modernes" que donen un nou aire a la Ciutat. Ambdues qüestions es veuran sobtadament estroncades amb la instauració del nou règim franquista que frenarà qualsevol intent de modernització educatiu i social.

El franquisme a Girona, com ja s'ha explicat en el capítol *L'Escola franquista. Maestros más santos que sabios*, implica no només un fre a les propostes educatives renovadores sinó que a més, va suposar un clar retrocés. Tots els avenços que s'havien donat al primer terç del segle xx i de manera contundent durant el període 1931/1933 i 1936/1939 van en orris i s'imposà un model tronat, arcaic i repressiu conegut amb el nom d'educació nacional catòlica que estava a les antípodes de qualsevol proposta renovadora.

Durant el període 1939-1970/75 la travessia del desert fou llarga, dura i penosa perquè no fou fins el tardofranquisme que els mestres gironins s'organitzaren de nou per reprendre la renovació pedagògica. En aquesta ocasió, la renovació es va vertebrar a redós de les Escoles d'Estiu que, en certa manera, empalmava amb l'esperit de les Converses pedagògiques de principi de segle xx i amb les Escoles d'Estiu que se'n varen derivar.

1.3 La renovació pedagògica a Girona té alguna singularitat respecte de la que es va donar a altres llocs de Catalunya?

Sí i no al mateix temps. Acabem d'explicar succintament que la renovació pedagògica a la Ciutat es donà tot primer a través de formes esporàdiques i autogestionades com foren les Converses Pedagògiques del primer terç de segle xx, i més endavant, com succeí a bona part de Catalunya, es produí d'una manera més generalitzada i oficial en tant que fou el mateix govern Republicà (Estat i de la Generalitat) qui ho va propagar. Un cop travessat el desert del franquisme, concretament durant la Transició “democràtica”, es va reprendre l'obra renovadora de la mà dels propis mestres. De fet, va ser a final del franquisme, el 1971, amb la celebració de la primera Escola d'Estiu a Girona,

La primera expressió renovadora que hem al·ludit (primer terç de segle xx) fou, indubtablement, singular i originària de la demarcació gironina i la tercera –la que es produí durant Transició i la primera democràcia– si bé és comuna en el temps a tot el país, a Girona té certes particularitats que explicarem en el seu moment.

Així i tot, la renovació pedagògica a Girona, independentment de si es tracta de la que es produí durant el primer, segon o tercer període, té tot un seguit de noms que la fan singular. Alguns d'aquests fan referència a experiències col·lectives que funcionaren com espais de formació i intercanvi: les Converses Pedagògiques esmentades; d'altres tenen a veure amb mestres i mestresses d'una gran personalitat: Miquel Santaló, Silvestre Santaló, Cassià Costal,

Josep Dalmau Carles, Carme Auguet, Ignasi Jordà, etc. Altres noms que sonen quan es parla del que aquí ens ocupa és la impremta Dalmau Carles; i en un altre ordre de qüestions cal tenir present noms de construccions escolars que despunten per desenvolupar un nou concepte d'educació i escolar: El Grup Escolar Joan Bruguera, l'Escola Ignasi Iglésias, el Grup Escolar Ramon Turró i l'eixamplament de l'escola del Carrer Eiximenis en són un exemple. En el catàleg de la renovació, caldria també parlar de les colònies escolars i ja més cap aquí, durant la Transició, cal fer esment de les Escoles d'Estiu i del Moviment de Mestres.

Ras i curt: la renovació pedagògica de Girona, i per extensió a la seva demarcació, constitueix una realitat poli-forme que s'objectiva i al mateix temps pren força a través de persones, algunes de les quals tindran un llarg recorregut educatiu i polític; i mitjançant espais col·lectius que faciliten l'encontre, la discussió i l'elaboració de materials per fer, en essència, un ensenyament “diferent” al dominant. Aquests són els fils que tot seguit estiraré.

2. Estirant el fil de la renovació pedagògica a la demarcació de Girona i a la Ciutat

2.1. Baldiri Reixac i el seu llegat

Si estirem el fil de la renovació pedagògica a la ciutat i anem a l'origen del cabdell és molt probable que haguem de parlar d'un personatge que ja s'ha introduït en capítols anteriors: Baldiri Reixac. I crec que és oportú parlar-ne

perquè, tot i no ser de Girona, hi està unit per un vincle doble: en primer lloc perquè bona part del seu discurs va ser un “far de llum” per mestres gironins (i de la resta de Catalunya) preocupats per la millora de l’educació de les escoles i per la seva catalanització i, en segon lloc, perquè si avui coneixem força cosa d’aquest senyor és, en bona mesura, gràcies a la descoberta casual d’un manuscrit de l’autor que es va fer el 1975 al Seminari Diocesà de Girona per part d’un estudiós del fet educatiu, el professor Salomó Marquès. En qualsevol cas, un bon pretext per parlar de la “prehistòria” de la renovació pedagògica a la Ciutat, a comarques de Girona i al conjunt de Catalunya.

Mossèn Baldiri Reixac va néixer el 1703 a Bell-lloc d’Aro i va morir el 1781 a Sant Martí d’Ollers, parròquia on va desenvolupar per una bona colla d’anys el sacerdoci i la tasca educativa. Aquesta tasca es va organitzar, per una banda, a redós de les classes que va impartir com a mestre i d’altra banda, al voltant de l’obra pedagògica que va escriure. Fou aquesta doble activitat educativa que el va convertir en la figura emblemàtica de l’educació de minyons a Catalunya en el transcurs del segle XVIII.

Les obres que d’ell es coneixen, els dos toms de *Les Instruccions per a l’ensenyança de minyons*, constitueixen una enciclopèdia escolar on s’explicita el currículum que cal impartir en cadascuna de les matèries de l’època. Però és al mateix temps, i per això el citem, un tractat sobre pedagogia i més concretament de didàctica que, per l’època, el podem considerar “renovador”. Mossèn Baldiri Reixac va escriure aquest tractat pensant per un públic divers i amb una vocació molt pràctica: donar les pistes necessà-

ries per a què tota persona que es dediqui a l'ensenyament pugui bé la seva feina i engresqui a l'alumnat. Una part del seu pensament, com dèiem a la introducció, serà recollit per mestres gironins renovadors de final del segle XIX i principi del segle XX.

2.2. Mestres renovadors en el pas del segle XIX i XX

Malgrat que el panorama educatiu en aquest traspàs de segle sigui poc atractiu aniran apareixent alguns mestres públics (de Girona i de la demarcació) que seran bandera de la renovació: Antoni Balmanya, Josep Dalmau Carles, Carles Salvador Genís, Marià Pujolar, Francesc Ferrussola, Gregori Artizà, Esteve Carles, Joan Bosch i Cusí, Carme Auguet, etc. Alguns d'aquests mestres faran el pas del segle XIX al XX assajant i promovent la renovació pedagògica en llurs escoles (alguns en escoles rurals) mitjançant la instauració de museus escolars, excursions pedagògiques, l'intercanvi escolar, l'ensenyament de persones adultes, l'associacionisme entre mestres, l'ensenyament experiencial i no memorístic, etc.

A tota aquesta generació els seguiran d'altres mestres reformistes com: Josep Barceló, Llorenç Jou i Olió, Pere Blasi, Anna Rubies i un que passarà per Girona i deixarà gran petja: Silvestre Santaló.

Tots aquest homes i dones encarnen un perfil de mestre singular: mestres que treballen obstinadament per millorar la seva formació personal, per promoure un ensenyament renovador –en contraposició al dominant– i que lluitaran pel reconeixement del magisteri. Molts d'ells són mestres que varen treballar per la renovació de l'educació amb cla-

ra influència de país, amb sense massa recursos i sense esperar que l'administració els donés gran cosa. Així ho escriu un eminent personatge de la renovació pedagògica a Catalunya com fou Pere Vergés:

“Potser algun dia s'estudiarà com cal l'aportació de les comarques gironines al desenvolupament de la pedagogia catalana. Han ofert al país grapats de mestres excel·lents, molts dels quals eren autodidactes de la pedagogia, de la metodologia, de l'educació en el sentit més general i que sense mitjans materials i sense suport de cap mena saberen crear els seus propis mètodes de treball”

La vàlua personal i intel·lectual d'aquests mestres farà, com en el cas de Silvestre Santaló, que experimentin un recorregut professional interessant. Donada la seva vinculació amb la ciutat, permeteu-me que ens hi entretinguem un xic, avançant alguns esdeveniments que trobarem més endavant.

Silvestre Santaló es va estrenar com a mestre en escoles rurals de les comarques gironines i no fou fins a principi de segle xx que es va traslladar a Girona, tot primer fent de mestre de l'escola elemental de nens núm. 2, situada al carrer Nord i més endavant al Grup Escolar Joan Bruguera on, a banda de fer de mestre, desenvoluparà diversos càrrecs.

Durant la dictadura Primo de Rivera, essent mestre del Grup Escolar i trobant-se el grup de mestres dividit, ell farà una crítica oberta del règim i a l'educació que promouia, publicant diversos escrits a *l'Autonomista*. En aques-

ta escola hi serà fins els curs 1933-1934, curs que es traslladarà, a la mateixa ciutat, al nou i flamant Grup Escolar “Ignasi Iglésias” que explicarem més endavant. Va arribar a ser president de la Federació de Mestres de Catalunya i director durant la darrera etapa de la revista *El defensor del Magisterio*. Serà un mestre que deixarà constància del seu pensament i del seu “credo” educatiu escrivint a revistes i butlletins.

I seguint amb la nissaga dels Santaló, caldria parlar del seu germà, en Miquel. Un enamorat de l’estudi de la geografia local, recomana que aquesta s’estudiï per la via directa és a dir, trepitjant el terreny. Aquesta pràctica, però, considera que ha d’anar precedida per una reflexió teòrica de les excursions. Les seves pràctiques d’interès són, a banda de les sortides, els museus escolars (fets a partir del material que trobaven a les excursions), la realització de treballs manuals, i les colònies i campaments.

Miquel Santaló fou professor de la Normal de Girona, i durant la II República fou cridat pel govern català per integrar-se a l’Escola Normal de la Generalitat que serà el “Palau” de la formació dels nous mestres.

En qualsevol cas, fent un salt temporal enrere i situant-nos de nou a principi del segle xx, és important constar que tant Silvestre Santaló com d’altres mestres renovadors, alguns estretament vinculats a la Ciutat, van tenir el goig de viure el que estudiosos de gran prestigi com Josep Pallach anomenen “el motor” de la renovació pedagògica (no només de comarques gironines sinó de tot Catalunya), ens referim a les Converses Pedagògiques.

2.3. Les Converses Pedagògiques de 1903

El 1903 a comarques gironines es produí un fet relevant pel tema que aquí ens ocupa: un grup de mestres d'aquestes terres inicien unes trobades voluntàries a Girona ciutat amb l'objectiu de compartir experiències, coneixement i intercanviar maneres de fer per millorar l'educació de llurs escolars.

Les Converses Pedagògiques es pot considerar que són influïdes pels corrents renovadors de la pedagogia activa o l'anomenada Nova Educació que, a Catalunya i a Espanya, fou precedit per la Institución Libre de Enseñanza.

Segons Salomó Marquès aquestes trobades tenen uns trets molt característics que els hi donen una gran singularitat encara en el dia d'avui: són trobades convocades, preparades i portades a termes pels propis mestres. Això fa que siguin activitats completament autogestionades (no esperen que sigui la inspecció o l'òrgan competent que les convoqui i o les subvencioni). Són trobades que tenen un alt valor formatiu: neixen amb la voluntat d'omplir el buit que els ha donat la formació inicial a les Escoles Normals, les fan amb l'objectiu de conèixer nous recursos i estratègies per poder-les aplicar a llurs escoles. En aquest sentit, doncs, són activitats de formació permanent molt arrelades a les mancances que experimenten en el dia a dia en l'exercici de la seva professió. Són trobades on la responsabilitat formativa va a càrrec dels propis mestres: estan convençuts que tots tenen coses a ensenyar i a aprendre, i per tant, la millor formació que poden rebre és la que ve del propi ensenyant. I una altra característica important és

que es tracta d'unes “converses” i no pas d'unes “conferències”, cosa que demostra la voluntat de vivacitat, interacció i participació de les persones que hi assistien.

Els temes de les *Converses* foren variats, sempre partiren dels interessos dels propis mestres i en moltes ocasions tingueren a veure amb diversos aspectes que denotaven una voluntat clara de renovació de l'educació.

La primera Conversa, enunciada amb il·lusió, entusiasme i esperança a la revista del *Defensor del Magisterio*, es portà a terme a Girona el 28 de juny de 1903 a l'escola del senyor Dalmau Carles. En fou ponent el Sr. Esteve Carles que aleshores era mestre de Cassà. En aquesta trobada es va treballar monogràficament el tema dels treballs manuals.

Hi assistí, a banda de l'esmentat Silvestre Santaló, mestres i mestresses (cosa que es valorà positivament): M. Teresa Cusidó, de Caldes de Malavella; M. Àngels Carró, d'El Far d'Empordà; la Sra. Bonet d'Esponellà i la interina de Vilaür, la senyoreta Gironella, etc. Tal és l'èxit d'aquestes primeres Converses que es demana al Sr. Esteve Carles que faci en els dies següents un curset de treballs manuals perquè se'n puguin beneficiar més mestres.

Tant la primera Conversa com el curs monogràfic que d'ella se'n derivà, així com les Converses posteriors, seran la base d'una renovació pedagògica que, a pesar del silenci d'una part de la l'historiografia barcelonina “...s'escamparà a tota la província de Girona, passant també a Tarragona i Lleida, i més tard a Barcelona, esdevenint la gran base del formació pedagògica [renovadora] del magisteri català” (Pallach, J., 1978, pàg. 204).

Les primeres Converses pedagògiques donaran pas a successives Converses celebrades a diferents llocs de les comarques gironines, Girona ciutat inclosa. En aquests Converses, fins i tot quan es portaren a terme fora de Girona, hi participaren, ja bé fos en qualitat de “conversadors” o de participants, mestres de la ciutat: la segona Conversa es va celebrar a Figueres el 13 d’agost del mateix any (i en aquella ocasió el tema monogràfic fou la “educación cristiana”); li seguí la que pronuncià Bosch i Cusí a Olot, centrada en “la extensión escolar”; la quarta Conversa, portada a terme a Figueres, anà a càrrec del mestre i editor gironí Dalmau Carles, que parlà sobre “Temas gramaticales”; i la cinquena Jornada es tornà a celebrar a Girona el 19 de juny del 1904, per cert, amb gran concurrència per parlar de la projecte Normal d’Estiu.

2.4. L’Editorial Dalmau Carles: editor i mestre

En relació a Josep Dalmau Carles (1857 – 1928) és mereixedor fer una explicació més extensa perquè ell en persona i l’editorial que dirigeix a Girona seran un altre dels baluards de la renovació pedagògica gironina i catalana. El 1904 aquest senyor va fundar una editorial a la Ciutat especialitzada en la publicació de llibres escolars, mètodes pedagògics, biografies, llibres d’història i enciclopèdies i tota mena de material escolar (mapes, hemisferis, material de laboratori, etc.). Aquest material, a banda de difondre’s per la península va arribar també a Amèrica. El 1919 Josep Dalmau Carles es va associar amb el seu gendre Josep Pla i Cargol (casat amb Catalina Dalmau) i l’editorial adoptà el nom definitiu de “Dalmau Carles Pla, S.A.”

En aquesta editorial hi col·laboraren mestres gironins, alguns d'ells de clara petja renovadora, que Josep Dalmau havia conegut en les Converses Pedagògiques i en altres trobades on assistien mestres compromesos en l'escola i la societat del seu temps. Durant la II República, i coincidint amb l'intent de catalanitzar l'escola, la impremta va crear una Biblioteca Pedagògica Catalana que publicà llibres tan coneguts com *Llibre dels infants* (1931); *Terra Catalana* (1932); *Lliçons i coses* (1933); *Vides modèliques* (1934); *Bon company. Primer llibre de lectura, escriptura, dibuix* (1935); *Lectura i Treball* (1938); etc.

Josep Dalmau, a més, va destacar com a mestre renovador en les escoles per les quals passà. Va donar classes a l'escola elemental de nens nº 1 (que va començar a funcionar a l'edifici actual de les Àligues, antiga Universitat i actual edifici del rectorat de la UdG). Més tard es va traslladar al seu domicili particular, al carrer de la Neu; després al carrer Ciutadans, a prop de l'hotel "Centro"; i finalment a la plaça de l'Oli, al Palau Caramany. Durant uns anys serà director del Grup Escolar fins que el curs 1919-20 deixa el càrrec. En ocasió d'aquest fet el claustre "li concedeix un vot de gràcies perquè el consideren honra i glòria del magisteri espanyol. Fan constar expressament en el llibre d'actes el zel, intel·ligència i esperit de sacrifici com a trets característics amb els quals Josep Dalmau ha dirigit l'escola. Silvestre Santaló parla d'ell com *el gran propulsor del prestigi que en Girona goza la Escuela oficial, tanto por la organización que supo dar a la escuela como por la amplitud de enseñanzas y la intensidad del trabajo realizado durante treinta años en su calidad de maestro* (Marquès i Puigbert, 1986).

L'activitat pedagògica de Josep Dalmau se centrà també en les publicacions educatives de l'època. Quan es tanca la revista *El defensor del magisterio*, davant del buit que aquesta va deixar, Dalmau Carles decidí crear una nova revista, que es repartia gratuïtament, i que portà per nom *El defensor*. El primer número es publicà a l'octubre del 1906 i durarà fins el 1908, any en que apareix una nova revista *El Magisterio Gerundense*, que actuarà com a portaveu de l'Associació Provincial de Mestres Gironins, creada el 1903. En foren directors Joan Batlle i París (mestre d'Aguilana) i posteriorment la dirigiren: Josep Dalmau i Carles i Silvestre Santaló, entre altres. L'any 1912, quan Cassià Costal es féu càrrec de la càtedra de Pedagogia de l'Institut de Girona (on s'hi feia el Magisteri) va ser-ne el redactor en cap. A partir d'aquest moment la revista viurà un període de fort esplendor en el que hi participaran diversos mestres gironins explicant les seves experiències, tot sovint emparentades amb el moviment renovador. L'any 1934 aquesta revista es va passar a dir *El Magisteri Gironí*.

En diverses ocasions he parlat del Grup Escolar sense donar més detalls. Aquesta escola graduada, juntament amb d'altres que segueixen un estil similar i que seran construïdes posteriorment, constitueix un altre dels grans símbols de la renovació pedagògica de la ciutat.

2.5. El Grup Escolar Joan Bruguera: l'aposta per la propagació de la graduació escolar

Es Grup Escolar Joan Bruguera és, indiscutiblement, el primer model d'escola de la Ciutat que encarna en la seva totalitat el pensament educatiu renovador: una escola

bella, amb dependències específiques per realitzar-hi diverses activitats educatives, que aplega professorat i altres professionals de gran prestigi, que promou un clima particular i que a més és graduada (és a dir, té una aula per a cadascun dels nivells educatius).

A la Ciutat de Girona, la graduació de l'escola i tot el que té a veure amb ella –l'aposta per un model organitzatiu que s'empara en pressupòsits científics i racionals i que és reveladora d'un nou paradigma pedagògic, intel·lectual i polític– no arriba de cop i volta al 1911, amb la inauguració del Grup Escolar, sinó que se'n parla abans. Mestres de la ciutat i mestres renovadors que treballen en escoles rurals de la demarcació, com per exemple Bosch i Cusí, ja ho suggereixen a principi de segle xx arran de la incomoditat que els hi suposa treballar amb un gran grup de nens d'edats heterogènies. A les Converses Pedagògiques ja referenciades també en parlen, i el 1906 dos mestres renovadors, Silvestre Santaló i Josep Dalmau Carles, demanen aplegar les seves escoles en un mateix edifici *“y establecer por vía de ensayo una especie de graduación de la enseñanza, formándose con todos los alumnos de las escuelas elementales dos grandes grupos, a cargo cada uno de ellos de un meastro”*. Aquest petició, tot sigui dit de passada, es formulà quatre anys abans que aparegués el decret governamental proposant la graduació escolar.

El cas és que el 4 de novembre de 1908, a iniciativa de l'Ajuntament, es posà la primera pedra de la primera escola graduada de la ciutat. Aquest fet, ple de novetat i expectació, coincideix amb el centenari del setge de Girona i,

per la data, amb l'inici de les Fires. Les cròniques en parlen com un dels actes més vistosos.

L'obra, dissenyada i dirigida per l'arquitecte municipal Martí Sureda i Vila, tarda tres anys a construir-se (1908-1911) i costa 166.000 ptes., 100.000 de les quals les hi posa l'Estat i la resta l'Ajuntament. La Inauguració és una "processó" festiva del més alt nivell i els comentaris que se'n fan (entre ells els d'en Silvestre Santaló i Josep Dalmau) tradueixen molt bé quina és la intencionalitat educativa. No hi ha dubte que el Grup Escolar és la coronació d'un projecte educatiu i social avalat per una determinada opció política. El Grup Escolar vol apaivagar el dèficit de places escolars i millorar el deficient estat de moltes escoles.

L'escola Joan Bruguera és, com ja hem introduït, un edifici bonic, amb solera i "complet" en el sentit que disposa dels espais i dels equipaments que hom pensava que havia de tenir una "bona escola". Es tracta d'un edifici de tres cossos, un de central i dos de laterals, de planta i pis. Consta de deu aules, un despatx de direcció, porteria, lavabos i infermeria. També té un museu amb col·leccions zoològiques, mineralògiques i un herbari; dos patis descoberts i un de cobert acompanyat de fonts d'aigua. Aquest nou edifici també aplega l'Annexa, l'escola de pràctiques dels futurs mestres que estudien a la Normal i el 1915 s'incorpora la cantina escolar.

Hi anaren a parar mestres relacionats amb el moviment de renovació pedagògica amb món editorial: Isidre Paltré (primer director), Josep Dalmau (que substitueix a Isidre en la direcció quan aquest mort), Silvestre Santaló (mes-

tre de 4t curs), Maria Baret, Antònia Llop, Sebastià Pla... A banda dels mestres titulars hi havia també mestres especialistes, mestres encarregats d'impartir ensenyaments que ara en diríem postobligatoris i s'introduí també classes nocturnes per a adults.

És notori destacar que “En espera de la constitució del Patronat ja tenim constància documental de la col·laboració d'alguns gironins que de manera gratuïta participen en la vida de l'escola i hi aporten els seus coneixements, el seu entusiasme i la seva preparació. [...] *casi todo el año escolar que concluye* [és el 1911-12] *han trabajado gratuitamente en esta Escuela Graduada los señores siguientes, dando un alto ejemplo de amorosa y entusiasta abnegación: Reverendo DR. D. Federico Trigás, catedrático del Seminario Conciliar, como director Espiritual; Don Narciso Masó, como profesor de ejercicios físicos; Rdo. Don Salvador Padrós, como profesor de Música; Don Carlos Rahola, como profesor de Francés y Don Narciso Busquets como profesor de Ciencias físico-naturales*” (Marquès, S., Puigvert, J., 1986, pàg. 14).

El programa renovador de l'escola no es limita amb un edifici bell i amb l'ensenyament graduat a càrrec de “bons” mestres. Aquest s'ha de fer efectiu, també, mitjançant el treball dels mestres fora de l'aula; a través dels ensenyaments complementaris (música, cant, treballs manuals) i mitjançant la introducció de les passejades i les excursions escolars. El Grup Escolar organitzarà sortides a Banyoles, el santuari i la muntanya dels Àngels, Santa Afra i a les rodalies de Girona amb l'objectiu de fer això que darrerament és tan reclamat: integrar l'escola a l'en-

torn i fer entrar l'entorn a l'escola. La voluntat d'obrir l'escola a l'exterior també passa per participar en les colònies escolars que organitzarà l'Ajuntament.

L'escola comptarà, a més, amb una revista pròpia: el 1918, recollint bona part de les qüestions debatudes en les Conferències Pedagògiques, s'inicia la primera revista, *Ploma i Llapis*, que després d'una època de silenci reapareix el 1922. Aquesta, a diferència d'altres publicacions, no és feta pels nens de l'escola malgrat que vagi dirigida a ells. La fan, fonamentalment, persones vinculades al centre, algunes de les quals hi col·laboren voluntàriament.

El Grup Escolar Joan Bruguera tindrà una clara vocació ciutadana que es manifestarà, entre d'altres, en les memòries que es realitzaven a final d'any. En la del curs 1911-12, es fa explícit que la missió de l'escola és acostar els nens a la societat per tal que, parafraçant a Spencer, s'hi puguin desenvolupar amb comoditat. És objectiu prioritari “...educar para el bien común [...] hacer que vea esa mancomunidad de fuerzas, necesaria en la vida social; que toque sus positivos resultados; que viva en su ambiente desde el momento mismo en que entra a formar parte de esa pequeña institución social, de importancia tan grande, cual es la Escuela primaria”

He esmentat només de passada l'interès que té el Grup Escolar per les colònies. Unes activitats que, com explicaré tot seguit, són expressió també de la renovació educativa i que tenen la virtut d'empeltar l'educació formal amb la no formal.

2.6. Les colònies escolars: un aspecte més de la renovació educativa de la ciutat

Les primeres colònies escolars que coneixem s'organitzen el 1876 al cantó suís d'Appenzell i ràpidament s'escampen per diversos llocs d'Europa. Arriben a Espanya el 1887 sota l'empara de La Institución Libre de Enseñanza. El 1893 arriben als països catalans de la mà de les Associacions d'Amics del País. L'Any 1906 l'Ajuntament de Barcelona organitza les primeres colònies escolars per als infants de les escoles públiques de la ciutat i el 1916 ho fa l'Ajuntament de Girona (ho organitza l'Ajuntament i ho gestiona la Junta Local de Primera Ensenyança). Aquest primer any hi van nens i nenes de totes les escoles (públiques i privades) de la ciutat però qui més se'n beneficia, no hi ha dubte, són els del Grup Escolar Joan Bruguera. L'emplaçament triat és l'Escala.

L'èxit d'aquesta proposta és tan gran entre els escolars de la ciutat que els anys següents doblarà l'assistència i es faran dos grups que van a diverses poblacions, majoritàriament de la costa: els llocs més sovintejats són l'Escala, Palamós, el Collell, Calella de Palafrugell, Sant Antoni de Calonge, Roses, Sant Pere Pescador, Cadaqués i Sant Feliu de Guíxols.

El primer director de les colònies escolars de Girona ciutat fou Joan Gomis i Oromí, mestre del Grup Escolar Joan Bruguera i fou ajudat per Emili Batlle, Remei Condom (ambdós de la mateixa escola) i Juliana Corral. L'any següent, i arran de la mort sobtada del senyor Gomis, n'agafà la direcció Joaquim Font i Fargas, professor

de la Normal, ajudat per Miquel Santaló, Maurici Gelabert i Albert Gomis. La direcció de la colònia de nenes va anar a càrrec Dolors Baliarda, en aquest cas ajudada per Juliana Corral i Concepció Isern.

El destí d'aquesta proposta educativa estarà sotmès als avatars dels canvis polítics: expansió fins al 1923, contracció durant la dictadura de Primo de Rivera, resorgiment amb força durant la II República, per passar novament a una etapa de recessió durant el franquisme.

Valgui com ampliació de l'explicació que acabem de donar el fet que el 1924, les colònies escolars foren suprimides i a Girona foren substituïdes per sortides puntuals i excursions pels voltants de la Ciutat, un fet que serà molt criticat per la premsa local. L'any 1929 el diari *L'autonomista* organitzà unes colònies escolars per a nens i nenes dirigides per Cassià Costal, que aleshores feia de professor de pedagogia a l'Escola Normal de Girona. A les acaballes de la dictadura primoriverista es tornen a reintroduir i duraran fins al 1937, quan, a causa de la Guerra Civil es tornaren a suspendre. En qualsevol cas durant la II República Cassià Costal hi va tenir un paper destacat.

De la memòria de la Colònia del 1917 se n'extreu la urgència de crear una cantina escolar ja que es considera que l'esforç que es portava a terme durant els dies que durava la colònia —esforç en alimentació, salut, higiene corporal i demés— quedava estroncat un cop s'acabava aquesta activitat. La selecció dels nens, a les escoles de Girona anava a càrrec d'un equip de metges.

2.7. L'adveniment de la II República i la construcció de noves escoles graduades a la ciutat

Durant els anys de la Segona República, les escoles de la ciutat de Girona i d'arreu de Catalunya trobaran una empara institucional que promourà un ensenyament únic, laic i en molts aspectes renovador. Aquesta és la consigna del Govern republicà, un govern que s'esforçarà per a construir aules i escoles per anar completant el mapa escolar del país absolutament deficitari. Serà, sens dubte, una etapa d'il·lusions i esperances pel que fa a l'educació, la pedagogia i la política, que sovint aniran juntes. Potser ens pot ajudar a entendre aquesta interacció si sabem que Miquel Santaló, a qui ja ens hem referit anteriorment, fou el nou alcalde de Girona (i més endavant, Diputat al Congrés de Madrid, 1936) i que Cassià Costal fou el nou president de la Diputació. Això és un exemple del *pedagogisme republicà* que a Madrid fou representat per Marcel·li Domingo, en tant que fou mestre i ministre.

A la demarcació de Girona, durant els anys de la República en pau, es passarà de 589 mestres (1931) a 766 (el 1935), augmentat de l'1,81 a 2,38 el nombre de mestres per a cada 1.000 habitants. També es fomentarà la política de construccions escolars que, en el cas de la província de Girona es crearan 114 nous espais (entre escoles unitàries i aules d'escoles mixtes i seccions). A Girona ciutat, una d'aquestes noves escoles serà en molts aspectes emblemàtica perquè recull els principis arquitectònics higienistes propis de la pedagogia renovadora. Ens referim a l'escola Ignasi Iglésias (avui escola de Montjuïc).

L'escola de Montjuïc, dissenyada per Ricard Giralt i Casadesús, fou inaugurada el 1933 i ben aviat es convertí amb la nineta dels ulls de l'Ajuntament. S'aixeca al peu de la muntanya de Montjuïc, d'aquí li ve el seu nom popular, i és una escola destinada principalment als nens del barri de Pedret. Es tracta d'una escola graduada (amb la seva construcció, doncs, el Grup Escolar Joan Bruguera deixa de tenir caràcter únic a la ciutat) que es construeix segons les exigències de l'època, exigències que van d'acord amb els principis pedagògics progressistes, "...un edifici que permetés la interrelació entre cultura-esport-higiene; [un edifici] que se'l definia com a *palau de la cultura i de l'ensenyament*. (Marqués, S.; González Agápito, J.; 2005).

L'escola Ignasi Iglésias es construeix a l'aire lliure, fora de ciutat, pensada tant per aconseguir beneficis pedagògics i didàctics com per beneficiar-se del seu emplaçament mediambiental. Il·luminada, airejada i amb servei de dutxes per així tenir cura de la neteja dels nens. Aquesta escola, el primer director de la qual fou Silvestre Santaló, és considerada "...un dels més bells exemples d'arquitectura racionalista de la ciutat de Girona, amb les seves *plantes distribuïdes segons les funcions de les parts que l'integren*. Un centre escolar com a construcció funcional i que romp amb els cànons habituals i que parla d'un marc modern, digne, i simple per a la funció social que ha de complir l'escola en una democràcia... Un nou marc per a una escola feta amb la voluntat d'exercir *una influència decisiva que perdurarà tota la vida; influència que els nens transmeten als grans que, alhora, són en contacte amb l'escola*" (Marqués, S.; González Agápito, J.; 2005).

A banda d'aquesta escola cal també fer esment de la construcció del Grup Escolar Ramon Turró, conegut amb el nom del Col·legi Verd. Es tracta d'una escola graduada de noies, de tres graus inaugurat el 1933 i gràcies a les gestions que fa el diputat Miquel Santaló. En aquest mateix sentit també cal parlar de l'escola del carrer Eiximenis, que en aquest cas es tracta d'una escola graduada ampliada de noies, de quatre graus, a base de la unitària de la Sra. Auguet.

Les ànsies per estendre la renovació pedagògica a Girona ciutat i a tants altres llocs de Catalunya fins i tot es faran sentir durant la República en guerra (1936-1939). Durant aquest període a Girona, com a la resta del país, les escoles depengueren de l'Estat o de la Generalitat, en aquest darrer cas controlat pel CENU que activà una política a favor d'una escola renovadora i una escola per als infants. En aquest sentit, la Gironina Antònia Adroher, militant del POUM i regidora de Cultura de l'Ajuntament de la ciutat, afirma: "...volia que tots els infants de Girona tinguessin escola com més aviat millor i que s'hi trobessin bé per poder treballar i aprendre en les millors condicions possibles. Tots volíem lligar l'escola a la vida i fer-la viva i activa..." Per això es varen crear noves cantines, sales d'higiene i material escolar modern. De totes maneres, per les pròpies condicions de la guerra, i específicament per les condicions econòmiques d'aquest període, va ser difícil portar a terme aquest propòsit.

2.8. La grisor educativa del franquisme i la llarga travessia al desert

La victòria de les tropes insurrectes feixistes comportarà la liquidació gairebé de soca-rel de qualsevol manifestació progressista, renovadora i moderna. L'educació, Gironina, Catalana i Espanyola, no en quedarà pas al marge. Per això, durant molts anys, l'esperit renovador de l'educació a la ciutat quedarà pràcticament anorreat a excepció d'aquella renovació feta de portes endintre, amb la boca petita, amb el temor de ser descobert i castigat per fer una "cosa que no toca", anant contracorrent, amb perill de ser estigmatitzat.

L'anorreament al qual em refereixo es farà mitjançant els sistemes més bèsties que hom es pugui imaginar: crema de llibres i de material didàctic, prohibició de determinades pràctiques educatives, estigmatització de plantejaments didàctics i metodològics, depuració i exili, quan no directament mort, de mestres renovadors. La ciutat veurà com mestres, mestres-polítics-sindicalistes nascuts o vinculats a Girona hauran de marxar obligatòriament. En són un exemple Antònia Adroher i Miquel Santaló.

Les escoles que es construïran fins ben entrat el franquisme seran més aviat pobres i tristes, fosques, lletges, i convidant poc a fer-hi una educació entusiasta, oberta i participativa. Queda clar, doncs, que la renovació pedagògica brilla per la seva absència.

2.9. El tardofranquisme i la Transició: el nou despertar de la renovació pedagògica

La relativa descomposició del règim durant el tardo-franquisme àdhuc la presència d'una resistència social que, tot i ser feble, cada vegada serà més organitzada, tindrà clares conseqüències per a la renovació pedagògica.

En aquesta època, algunes escoles de Girona, com en altres llocs del país, es porten a terme accions testimonials que tot sovint entronquen dues preocupacions bàsiques: la de catalanitzar l'escola, per una banda, i la de renovar-la metodològicament, per l'altra. Són exemple d'això que expliquem la promoció d'algunes obres teatrals escolars dins d'assignatures concretes, la introducció de cançons populars en el currículum musical, la representació dels Pastorets per Nadal, etc. Tot plegat petites passes que deixaran de ser prohibides amb la llei General d'Educació de 1970, en tant que permetia que hi haguessin continguts i aprenentatges “con lengua nativa”.

La renovació pedagògica d'aquest període a Catalunya té un nom emblemàtic: *Rosa Sensat*, un moviment educatiu (més tard convertit en Associació de Mestres) fundat a l'any 1965 a Barcelona per Enric Lluch, Marta Mata, Maria Teresa Codina, Jordi Cots, Pere Darder, Anna Maria Roig i Maria Antònia Canals –aquesta darrera, vinculada més endavant a la Ciutat en tant que professora de l'escola de mestres de la UdG i promotora de la renovació pedagògica de les matemàtiques arreu de comarques gironines, Catalunya i Espanya.

De Rosa Sensat en sortiran Escoles d'Estiu, tallers educatius, cursos i cursets celebrats a Barcelona on hi aniran

mestres d'arreu de Catalunya, també de Girona ciutat, amb l'objectiu d'aprendre bé l'ofici i de fer una "altra" escola. Una escola i una educació que en molts aspectes s'emmiralla amb la de la II República: lligada al territori, amb un fort compromís social i no pas al marge del moviment polític i sindical que s'anava coent.

Les Escoles d'Estiu de Rosa Sensat irradiaran experiències similars arreu de Catalunya. La primera Escola d'Estiu de la Ciutat de Girona durant aquest nou període es celebrà el 1971 i es pot considerar el tret de sortida de la renovació pedagògica a les nostres comarques. En foren les impulsores Dolors Fulcarà, Victòria Barceló, Pilar Busquets i M. Àngels Espanyol, totes elles havien participat anteriorment a les Escoles d'Estiu de Rosa Sensat. Valgui com a dada orientativa el fet que hi participaren 102 ensenyants (14 homes i 88 dones); la gran majoria (61) provenien de l'escola pública tot i que també n'hi havia de la privada religiosa (17) i no religiosa (13). Aquesta Escola d'Estiu, a diferència de les de Rosa Sensat, fou promoguda per mestres públics és a dir, que treballaven a l'escola pública i s'esmerçaven per canviar-la des de dins.

A la tardor d'aquell mateix any es continuaren les activitats formatives, acollint un nombre cada vegada més elevat d'ensenyants que es delectaven per millorar la seva formació.

El 1972 es va celebrar la II Escola d'Estiu però la tercera va haver d'esperar tres anys, el 1975. L'Escola d'Estiu d'aquest any, a diferència de les anteriors, fou impulsada per una colla d'estudiants de primer curs de Ciències de l'Educació del que aleshores era el Col·legi Universitari

de Girona, que depenia de la UAB. La III Escola d'Estiu portà el nom de "Dalmau Carles".

Durant aquest període cada Escola d'Estiu tindrà el seu caràcter propi: reivindicació i crítica de la situació general de l'ensenyament, 1976; propostes d'alternatives pedagògiques al servei de la societat democràtica, 1977; descobriment dels lligams entre escola catalana i escola activa, 1978; la catalanització de les escoles, 1979; etc.

Totes les escoles d'estiu tindran, com a mínim, un parell d'elements comuns: en primer lloc són trobades de mestres i ensenyants que hi van voluntàriament i perquè els interessa; i en segon lloc, són una plataforma que els permet posar en comú interessos, preocupacions, il·lusions i esperances per construir una escola pública, catalana i de qualitat a redós d'un perfil de mestre amb una implicació social i política notòria. Les Escoles d'Estiu seran, a més, un espai de sacejada pedagògica i d'autoformació professional. I seran també, no ho oblidem, un lloc on es troba gent que s'ho passa bé.

Les Escoles d'Estiu de Girona ciutat ben aviat tindran un efecte expansiu a les comarques de la demarcació en el sentit que aniran sorgint moviments de mestres, grups de mestres que organitzaran actes similars en formats variables. El 1977 mentre Girona celebrava la V Escola d'Estiu a Olot s'organitzava la I'Escola Olotina d'Ensenyants; el 1979 els mestres de l'Alt Empordà celebren unes jornades, el 1980 un grup de mestres de Ripoll organitzà les I Jornades Pedagògiques del Ripollès; el 1985, les jornades de formació que venien fent els mestres de la Selva les transformen amb la I Escola d'Estiu d'aquesta comarca, i

aquest mateix any els mestres de la Cerdanya organitzen la I Setmana Pedagògica de la Cerdanya.

A la Ciutat i arreu, com ja s'entreveu a les línies precedents, les Escoles d'Estiu aniran de bracet de diversos moviments de renovació pedagògica: grups de mestres associats que esdevenen motors de tallers, de cursos i cursets i de publicacions *ad hoc* per deixar constància de la feina feta i, sobretot, per difondre pensament i idees entre els associats. En aquest sentit és com si es repetís la història (amb modificacions i, per descomptat amb un nou context) de les Converses Pedagògiques de 1903.

A Girona capital el germen del Moviment de Renovació Pedagògica (MRP) pren forma al voltant del Grup Promotor de l'Associació d'Exalumnes de la Normal. Es tractava d'un grup que havia sorgit com a vehicle aglutinador de les inquietuds de la renovació pedagògica i de la lluita laboral del magisteri. Aquest grup es convertí, el 1977, en Comissió de Qualitat de l'Ensenyament i, el 1979, en Moviment de Mestres per a una Escola de Catalunya. El màxim esplendor l'assolí l'any 1980, moment en què tingué 476 socis.

En el transcurs dels anys d'existència, el Moviment de Mestres va treure diverses publicacions: el butlletí *Escola* (butlletí que actuava com a portaveu de l'Associació), el *Full Informatiu*, i els opuscles *Nosaltres també !* (sobre l'ensenyament en català a les comarques gironines), *Som-hi tots; 200 llibres de text per a l'ensenyament en català a preescolar i EGB; el català, una llengua mil·lenària per al futur de Catalunya*.

Tornant però a les Escoles d'Estiu de Girona cal dir que poc a poc es van anar apagant fins que pràcticament s'es-

morteïren del tot. No és un fet exclusiu de la Ciutat, quelcom semblant passà a la resta de comarques gironines que havien estat capaces de pujar al carro de la formació “autogestionada”; i quelcom semblant succeeix a la resta del país tot i haver-hi els seus més i menys.

En qualsevol cas, a què es deu això? Com s’explica? Tot i que l’anàlisi està per fer, podem trobar unes primeres explicacions intuïtives, algunes de les quals lliguen aquest procés amb l’esmoreïment de la societat civil. A la darreria de la dècada dels 80 i principi dels 90 del segle passat, Catalunya experimenta, malgrat el que es digui des de la versió oficial, un adormiment de la societat civil, inclosa la “societat educativa”. N’hi ha que prefereixen dir-ne una “normalització” en el sentit que tot allò que venia fent la societat de base durant els darrers anys del franquisme i la Transició, amb el pas del temps se suposa que ho ha anat assumit l’administració. De fet, en el camp de la formació permanent ha succeït força això: primer el Departament d’Educació, després els ICE i ara els serveis educatius han anat assumint les funcions de les Escoles d’Estiu, les Converses Pedagògiques, les trobades de formació, etc.

En qualsevol cas, el fet que avui el bullici renovador que havia tingut Catalunya temps enrere no existeixi, vol dir que no hi ha renovació pedagògica a les nostres escoles? Enllestir aquesta pregunta amb brevetat és quasi un sacrilegi perquè és obvi que requereix d’un article o millor dit, d’una tesi sencera. Però acceptant que som al final de l’article i pretenent només aportar alguns elements a considerar per una futura discussió, sí que crec que podem dir-hi alguna cosa.

Si avui ens passegem per les escoles de la ciutat –i el mateix passaria si ho féssim per les de la demarcació de Girona o de Catalunya– el més probable és que ens trobem ens situacions molt diverses: amb mestres renovadors i amb mestres conservadors; amb aules que es preocupen per estar al dia i aules que són un clon de les de fa cinquanta anys, amb escoles amb projectes potents i on es respira renovació per totes bandes i amb escoles que van fent la viu viu... En resum, que malgrat que els temps no hi acompanyin, la renovació pedagògica continua existint. La prova d'això és que trobes mestres que, com els mestres renovadors de principi de segle xx, continuen preguntant-se què podem fer per millorar l'educació? Què podem fer millorar el procés educatiu i d'aprenentatge? Ara bé, no deixa de ser sorprenent que bona part dels aspectes que preocupaven als mestres renovadors d'aleshores són vigents en els renovadors d'avui... Això vol dir que la renovació pedagògica ha avançat menys del que molts de nosaltres pensem? O és que un i altres resulta que estan preocupats per una essència que, ben mirat, és el “moll de l'ós” de la millora del fet educatiu?

Bibliografia

- AD.; (1980); *La renovació pedagògica a l'Ensenyament Primari (1900/1936)*. L'aportació dels mestres gironins. Antologia de textos. Diputació de Girona, Girona.
- GONZÁLES-AGÀPITO, J.; MARQUÉS, S.; MAYORDOMO, A.; SUREDA, B.; (2002); *Tradició i renovació pedagògica. 1898-1939*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona.
- MARQUÉS, S.; FEU, J.; PUJOL, D.; (2005); *L'escola*. Col·lecció Quaderns de la Revista de Girona. Diputació de Girona, Girona.
- MARQUÉS, S.; PUIGBERT, J.; (1986); *75 anys del Grup Escolar de Girona. 1911-1986*. Escola J. Bruguera. Girona.
- MARQUÉS, S.; TEIXIDOR, A.; (2009); *Col·legi Verd. 75 anys d'història*. CCG Edicions, Girona.
- MESTRAS, L.I.M.; (1999); *Mestres d'aquell temps*. Grup de mestres de l'Empordà, Girona.
- MONÉS, J.; (1977); *El pensament escolar i la renovació pedagògica a Catalunya (1933-38)*. La Magrana, Barcelona.
- PALLACH, J.; (1978); *Els mestres públics i la reforma de l'ensenyament a Catalunya*. CEAC, Barcelona.
- PORTELL, R.; Marquès, S.; (2006); *Els mestres de la República*. Ara Llibres, Badalona.
- Revista de Girona*. Monografia: *L'arquitectura escolar pública*. Diputació de Girona, núm. 232, setembre-octubre 2005.
- SOLER, P.; (1995); *L'educació en el lleure a Girona*. Universitat de Girona, Girona.